

УДК 342.9

Ельвіра Абдулкадірова,*ад'юнкт кафедри адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ПРИНЦИПИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПАТРУЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

Статтю присвячено основоположним ідеям розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульної поліцією. Проаналізовані міжнародні та національні нормативно-правові акти з питань принципів діяльності органів поліції.

Ключові слова: принципи; адміністративне право; адміністративний процес; органи поліції; нормативно-правовий акт.

Актуальність теми. Діяльність правоохоронних органів має ґрунтуватися на моральних підвалинах, що становлять систему принципів, норм та цінностей, вироблених суспільством. Дослідження принципів адміністративної діяльності патрульної поліції України набуває особливої актуальності у зв'язку з реорганізацією наявної системи Міністерства внутрішніх справ України, удосконаленням правової регламентації її організації та функціонування і приведенням у відповідність до міжнародних стандартів.

Система принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульної поліцією не закріплена чинним законодавством, що, на наш погляд, не відповідає сучасним вимогам демократичної, соціальної, правової держави, в якій людина, її права та свободи мають найвищу соціальну цінність. Тому нормативне закріплення та обґрунтування принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією мають стати фундаментом для створення якісної сервісної служби, яка буде відповідати європейським стандартам.

Стан розробленості проблеми. Вивченням принципів адміністративного процесу, зокрема і принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення, займалися такі відомі вчені, як: О. М. Бандурка, С. Ю. Беньковський, Ю. П. Битяк, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко та ін. Безумовно, ці вчені зробили вагомий внесок у сучасну науку адміністративного права і процесу, а їхні праці мають вагоме значення для подальших досліджень у цій галузі. Проте праці зазначених авторів та зміст окремих наукових статей, які будь-яким чином торкалися проблем принципів адміністративного процесу, не мають повної та чіткої методологічної структури щодо визначення сутності принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією, не відображають сучасної теоретичної концепції зазначеної діяльності, оскільки патрульна поліція – це відносно новий підроз-

діл у структурі МВС, нормативна база якого наразі формується.

Мета статті полягає в проведенні аналізу принципів адміністративного права і процесу, вивченні нормативно-правових актів, у яких вони закріплені, та визначенні й обґрунтуванні в результаті такого аналізу принципів розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією.

Виклад основного матеріалу. Діяльність патрульної поліції, як і будь-якого іншого державного органу, базується на певних принципах, виражених у змісті правових норм, які закріплені в нормативно-правових актах, що закладають законодавчий фундамент діяльності останнього. Слід зазначити, що законодавець не виділяє окремо принципи діяльності патрульної поліції, а отже, і стадія розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією повинна реалізуватися з огляду на загальні принципи адміністративного процесу, принципи, передбачені в Законі України «Про Національну поліцію», та принципи, які закріплені в Декларації про поліцію, що була прийнята у Страсбурзі 8 травня 1979 року на 31-й сесії Парламентської асамблеї Ради Європи.

Пропонуємо розпочати вивчення нашого питання із загальних принципів адміністративного процесу. У науковому середовищі виділяють такі види даної категорії принципів:

- принцип верховенства права – відповідно до цього принципу людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;
- принцип законності – цей принцип означає здійснення державними органами і посадовими особами всіх властивих їм функцій у суворій відповідності до чинної Конституції, законів та підзаконних актів, відповідно до встановленої у законодавстві компетенції;
- принцип гуманізму – суть цього принципу полягає в повазі до гідності і прав людини;
- принцип рівноправності – означає рівність громадян перед законом. Не може бути

привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

– принцип об'єктивної істини – це вимога правильно і повно відобразити фактичні обставини справи у відповідних процесуальних документах, і рішення в адміністративній справі має базуватися лише на фактах реально існуючої дійсності;

– принцип публічності – здійснення процесу від імені держави;

– принцип стадійності – структура будь-якого процесу правозастосування складається з певних, логічно пов'язаних між собою, стадій;

– принцип усності та безпосередності – під принципом усності розуміється особисте озвучення всіма учасниками процесу своїх міркувань щодо процедурних питань по суті справи. Під принципом безпосередності розуміється самостійність сприйняття та оцінки правозастосовцем первісних доказів у справі;

– принцип диспозитивності – зміст цього принципу полягає в тому, що будь-яка особа, що є учасником адміністративного процесу, має можливість на свій розсуд розпоряджатися своїми правами;

– принцип національної мови провадження – провадження здійснюється державною мовою. У разі коли особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, не володіє мовою, якою здійснюється адміністративне провадження, вона може виступати рідною мовою і користуватися допомогою перекладача;

– принцип швидкості та економічності – він забезпечується закріпленням у законодавстві строків, у межах яких здійснюється провадження в індивідуальних справах, виконуються рішення;

– принцип відповідальності посадових осіб – порушення встановленого порядку адміністративно-процесуальної діяльності, бюрократичне ставлення до громадян та їх звернень тягне застосування до винуватців заходів дисциплінарної, матеріальної та кримінальної відповідальності [9, с. 45-51].

Рухаючись далі та враховуючи тему нашого дослідження, зупинимось на принципах, які закріплені в Законі України «Про Національну поліцію». Розділ другий Закону повністю присвячений принципам діяльності поліції, зокрема патрульної поліції. Доцільно буде розглянути ті принципи, які ми не згадували під час розгляду принципів адміністративного процесу, з метою уникнення повторень.

Отже, перший принцип, на якому ми хочемо зупинитися, – це принцип дотримання прав і свобод людини. Згідно з цим принципом, під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Другий принцип – відкритості та про-

зорості – наголошує на тому, що поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України. Наступний принцип політичної нейтральності. Згідно з цим принципом в органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях. І останні два принципи – це взаємодія з населенням на засадах партнерства (діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням) та безперервність (поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань) [1, с. 4-7].

Міжнародно-правовим актом, у якому знайшли своє закріплення принципи діяльності, є Декларація про поліцію, прийнята у Страсбурзі 8 травня 1979 року на 31-й сесії Парламентської асамблеї Ради Європи. У Декларації окреслені основні принципи діяльності поліції: поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено, із почуттям власної гідності, він повинен утримуватися від усіх проявів корупції і рішуче протидіяти їм; дисциплінарні стягнення, тортури та інші форми негуманного або принижуючого поводження чи покарання забороняються за будь-яких обставин; поліцейський повинен виконувати вказівки, видані належним чином його начальником, але він повинен утримуватися від виконання вказівок, якщо йому відомо або має бути відомо про те, що вони незаконні; поліцейський повинен протидіяти фактам порушення закону, а у разі, коли правопорушення може безпосередньо спричинити заподіяння неправної і серйозної шкоди, повинен негайно вжити всіх можливих заходів щодо запобігання такому правопорушенню; за відсутності загрози заподіяння безпосереднього і неправного збитку він повинен вжити заходів щодо запобігання наслідкам цього правопорушення або його рецидиву шляхом доповіді щодо сформованої ситуації своїм безпосереднім начальникам. Якщо це не приведе до бажаних результатів, він може звернутися до вищого керівництва; жодні кримінальні та дисциплінарні заходи покарання не можуть бути застосовані стосовно поліцейського, який відмовився виконувати незаконний наказ; поліцейський не повинен надавати сприяння в розшуку, арешті, охороні або конвоюванні осіб, які не є підозрюваними у скоєнні незаконних дій, тим не менш розшукуються, затримуються або переслідуються у зв'язку з їх расовою, релігійною чи політичною приналежністю; поліцейський має нести особисту відповідальність за свої власні дії і за незаконні дії або бездіяльність, вчинені за його вказівкою; повинен існувати чіткий ланцюжок вка-

зівок. Завжди повинна існувати можливість встановлення начальника, відповідального в кінцевому підсумку за дії або бездіяльність того чи іншого поліцейського; законодавство має передбачати систему правових гарантій та заходів, спрямованих на захист від шкоди, що може бути викликана діями поліції; під час виконання своїх обов'язків поліцейський повинен діяти рішуче для досягнення мети, на основі закону, але при цьому застосовувати силу тільки в розумних межах; поліцейські повинні отримувати ясні і чіткі вказівки щодо порядку та обставин застосування зброї; поліцейський, який охороняє особу, котра потребує медичного огляду, повинен забезпечити такий огляд з боку медперсоналу і в разі необхідності вжити заходів з порятунку життя та здоров'я цієї особи. Він повинен дотримуватися розпоряджень лікарів та інших компетентних медичних працівників під час передачі затриманого під медичне спостереження; поліцейський повинен зберігати таємницю всіх секретних матеріалів, що потрапляють у поле його уваги, якщо виконання обов'язків або правові норми не наказують іншого [5].

Проведений аналіз Декларації про поліцію привів нас до висновку, що в ній знаходять своє відображення не тільки конституційні та загальносоціальні, а й внутрішньоорганізаційні принципи діяльності поліції, такі як структурно-функціональний принцип (стосується виконання вказівок, виданих належним чином вищим начальником) та принцип професіоналізму і компетентності (поліцейський має нести особисту відповідальність за свої власні дії і за незаконні дії або бездіяльність, вчинені за його вказівкою, поліцейський повинен діяти рішуче для досягнення мети) [4, с. 44].

Усі принципи, які ми розглядали у цій статті, необхідно віднести до загальних принципів, які закладають фундамент майже усіх правових галузей і є обов'язковими для дотримання усіма суб'єктами правозастосування. Зазвичай у сучасній юридичній літературі загальні принципи права розуміють як загальнообов'язкові вихідні нормативно-юридичні положення, що відрізняються універсальністю, загальною значимістю, найвищою імперативністю та нормативністю, визначають зміст правового регулювання і виступають критерієм правомірності поведінки та діяльності учасників відносин, що регулюються правом [8, с. 246]. Проте доцільним, на наш погляд, є виділення спеціальних принципів, які будуть регулювати стадію розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією. Ми спробуємо закласти початок для подальшого розвитку даного напрямку, що є цілком виправданим, оскільки він регулює відносини, пов'язані з обмеженням прав і свобод людини і громадянина.

Висновки

Отже, враховуючи особливості стадії розгляду справ про адміністративні правопорушення працівниками патрульної поліції, пропо-

нуємо виділити такі спеціальні принципи стадії розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією:

– принцип роз'яснення прав і обов'язків учасникам адміністративного провадження;

– принцип відеофіксації – стадія розгляду справи повинна бути зафіксована нагрудною камерою працівника поліції;

– принцип належного встановлення та оформлення – полягає в тому, що поліцейський зобов'язаний належно встановити особу правопорушника і вносити до процесуальних документів тільки перевірену і достовірну інформацію;

– принцип невідворотності покарання – полягає у забезпеченні дієвості права; ефективності його впливу на поведінку суб'єктів правовідносин; ефективності інституту юридичної відповідальності у механізмі правового регулювання; створенні гарантій щодо реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [4, с. 143];

– принцип спрощеності – цей принцип передбачає спрощену процедуру розгляду справ, тобто без складання протоколу про адміністративне правопорушення та інших доказових процесуальних документів;

– принцип правоти поліцейського – під цим принципом мається на увазі відсутність змагальності, яка є обов'язковою для судового розгляду. Проте особа має право оскаржити дії і рішення поліцейського в суді.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580 – VIII. – К.: Паливода А.В., 2015. – 92 с.
2. Положення про патрульну службу МВС. – К.: Паливода А.В., 2015. – 3 с.
3. Патрульна поліція // Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Патрульна_поліція_України.
4. Крепакова М. Ю. Принципи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ України та їх реалізація : дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Харків, 2015.
5. Декларация о полиции : прин. резолюцией № 690 Парлам. ассамблеи Совета Европы от 8 мая 1979 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
6. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. – К. «Центр учбової літератури», 2016. – 544 с.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Самбор М. А. Принципи права у нормах Кодексу України про адміністративні правопорушення / М. А. Самбор // Науковий вісник Дніпропетровського держ. унів. внутр. справ. – 2015. – № 1. – С. 244–256.
9. Курс адміністративного процесу : навчальний посібник / О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 208 с.

Статья посвящена основополагающим идеям рассмотрения дел об административных правонарушениях патрульной полицией. Проведен анализ международных и национальных нормативно-правовых актов по вопросам принципов деятельности органов полиции.

Ключевые слова: принципы; административное право; административный процесс; органы полиции; нормативно-правовой акт.

The article is devoted to the fundamental ideas of cases on administrative offenses patrol police. Analyzed international and national regulations on the principles of the police.

Key words: principles; Administrative Law; administrative process; Police authorities; legal act.

